

Tatiana Ronginska

Akmeologia w systemie nauk o rozwoju człowieka

Problemy Profesjologii nr 1, 23-32

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tatiana Ronginska

AKMEOLOGIA W SYSTEMIE NAUK O ROZWOJU CZŁOWIEKA

Streszczenie

W artykule przedstawiono teoretyczne i metodologiczne założenia akmeologii, nauce o rozwoju człowieka. Pokazano źródła tej dyscypliny naukowej, która powstała na gruncie rosyjskiej psychologii i pedagogiki. Omówiono treść pojęcia *akme* i możliwości jego zastosowania dla badania drogi rozwojowej, w tym profesjonalnej. Pokazano miejsce akmeologii w systemie nauk o rozwoju człowieka, przeanalizowano czynniki i warunki osiągnięcia stanu *akme* – punktu kulminacyjnego w rozwoju człowieka z wyszczególnieniem rozwoju profesjonalnego.

AKMEOLOGY IN THE SYSTEM OF THE SCIENCES ABOUT HUMAN DEVELOPMENT

Abstract

The paper presents the theoretical and methodological assumptions of akmeology – the science of human development. Sources of this discipline, which originates the Russian psychology and pedagogy are also shown. The content of the concept *akme* was discussed, as well as the ability to use it in the study of the development process (including professional). The akmeology place in the system of sciences of human development has been marked. The factors and conditions for achieve a state of *akme* – the high point of of human development have been analyzed, detailing professional development.

Rozwój człowieka jest przedmiotem badań nauk humanistycznych: psychologii, pedagogiki, filozofii, socjologii. W ramach każdej z nich uwaga badacza skupia się na poszukiwaniu uwarunkowań procesów rozwojowych, redukcji trudności rozwojowych, wzmacnianiu potencjału rozwojowego, wykrywaniu indywidualnej drogi rozwoju zawodowego oraz osobistego. Człowiek jako cel poznania w naukach humanistycznych jest obiektem wieloaspektowym i wymaga podejścia systemowego, które uwzględni jego powiązania z innymi obiektami włączonymi w kontekst rozwojowy. Przyjmując, że głównym zadaniem badań nad rozwojem człowieka jest wspomaganie owego rozwoju na drodze ku osiągnięciu wyższego poziomu realizacji zdolności i kompetencji jednostki, warto się skupić na tym, aby określić ten górny cel życiowy. Przykładem takiego podjęcia do problematyki rozwojowej jest dyscyplina naukowa *akmeologia*, która została stworzona w obrębie nauk humanistycznych w 1928 r. przez rosyjskiego psychologa N.A. Rybnikowa (1880-1961), pracownika Instytutu Psychologii Rosyjskiej Akademii Nauk. Bazując na wieloletnich doświadczeniach rosyjskiej psychologii

autor określił obszar badań związany z dorosłością i dojrzałością człowieka w aspekcie społecznym i zawodowym. Przedmiotem zainteresowań akmeologii stał się indywidualny rozwój człowieka, zwłaszcza proces samorealizacji twórczej i dążenia do osiągnięcia mistrzostwa profesjonalnego.

Nazwa kierunku badań wiąże się z greckim pojęciem *akme* (ἀκμή), co oznacza szczyt, punkt kulminacyjny. Mając na myśli indywidualny rozwój człowieka dorosłego Rybnikow zaproponował termin „*akmeologia*” dla badań nad rozwojem ludzi dorosłych.

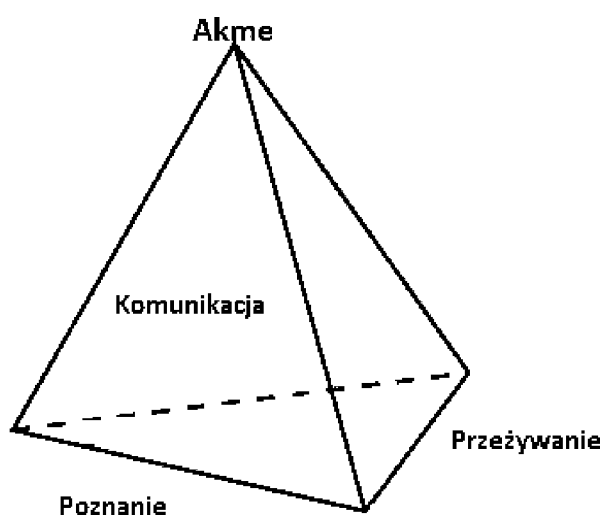
Akme – szczyt dojrzałości – jest rozumiane jak złożony stan wielowymiarowy, rezultat rozwoju człowieka we wszystkich jego postaciach: jednostki biologicznej, podmiotu działania, osobowości, obywatela, fachowca w określonej dziedzinie aktywności ludzkiej. Podmiotowy charakter jednostki ujawnia się we wszystkich rodzajach jej aktywności: od wczesnych form zabawowych, przez aktywność edukacyjną do działalności zawodowej. W odniesieniu do rozwoju profesjonalnego wprowadzenie pojęcia *akme* pozwala się skupić na indywidualnych uwarunkowaniach drogi życiowej, na trudnościach i powodzeniach występujących na niej, bez nadmiernej generalizacji czynników rozwojowych, innymi słowy akmeologia traktuje każdego człowieka jako wartość unikalną i niepowtarzalną, jako ukryty skarb, który można odkrywać i wspomagać w jego swobodnym rozwoju. Jest to wysoce humanistyczne podejście do problematyki rozwojowej, bez nadawania etykietek i szufladkowania jednostki do licznych rubryk, grup, syndromów, klasyfikacji, typologii itp.

Kategoria podmiotu, czyli subiekty jest jednym z kluczowych pojęć w psychologii rosyjskiej (Rubinsztejn 1989; Łomow 1996; Ananjew 1968). W przeciwieństwie do obiektu subiekt posiada wewnętrzną immanentną aktywność, która wyraża się w aktach poznania rzeczywistości, przeżywania świata i swojego miejsca w nim, w aktach komunikowania się z innymi ludźmi. Aktywność jako istota i sens działania człowieka na każdym etapie życia jest wyrazem jego podmiotowości, faktu bycia subiektem w każdej chwili istnienia, gdzie człowiek występuje jako źródło i twórca własnej aktywności, a nie jako respondent oddziaływań zewnętrznych lub cel wywierania wpływu ze strony środowiska, w wyrażeniu ekstremalnym – manipulacji zamierzonej. Łatwo się domyślić, że aktywność subiekty ma charakter wielowymiarowy, a jej kierunki wyznaczone są wybranymi przez subiekty celami.

Akme można porównać z wierzchołkiem piramidy, gdzie każda ściana stanowi inne oblicze człowieka jako podmiotu działania, przeżywania, poznania, komunikacji, a wszystkie te aspekty schodzą się ku jednemu punktu – poziomowi indywidualnej dojrzałości człowieka wyrażonemu w pojęciu *akme*. Porównywanie *akme* z piramidą nabiera większego znaczenia, jeśli wychodzimy z założenia, iż subiekt sam określa i wybiera znaczące dla niego cele, dąży do nich, projektując własne zachowania, tworząc plany rozwojowe, uwzględniając przy tym swoje możliwości i ograniczenia wrodzone, a także nawyki nabyte w procesie socjalizacji.

Uwzględniając główne formy aktywności subiekty wyrażone w poznaniu, przeżywaniu, komunikowaniu się i działaniu, można zbudować piramidę akmeologiczną przedstawioną na

rysunku 1. Każda ściana piramidy odzwierciedla aktywność podmiotu w trzech głównych procesach. Decydujący jest proces poznania świata, gromadzenia informacji, przyswajania wiedzy, podejmowania decyzji, rozwiązywania problemów i planowania działań. Jednocześnie każdemu aktywnemu poznaniu towarzyszy ustosunkowanie się podmiotu do przyjmowanej informacji, które jest rezultatem subiektywnego przeżywania rzeczywistości. Są to dwie formy aktywności jednostki w tworzeniu relacji ze światem zewnętrznym – poznanie i przeżywanie. Trzecią formą integracji człowieka z otoczeniem jest komunikowanie się z innymi podmiotami włączonymi w kontekst sytuacyjny. Na drodze poznania, przeżywania i komunikowania się podmiot kształtuje swój niepowtarzalny świat, przestaje być biernym respondentem bodźców, czyniąc siebie twórcą własnego życia, rozwoju, osiągnięć, ale także porażek, potknięć, niepowodzeń.

Rys. 1. Piramida akmeologiczna człowieka.

Źródło: opracowanie własne.

Termin „akme” występuje w kulturze rosyjskiej nie tylko w badaniach potencjału rozwojowego człowieka. Wybitny rosyjski poeta srebrnego wieku (przełom XIX – XX wieku), Nikołaj Gumilow posłużył się pojęciem „akme” tworząc poetycki ruch akmeizmu. W odróżnieniu od symbolizmu, który dominował w poezji rosyjskiej w tamtych czasach, akmeizm głosił tezę o twórczym charakterze natury człowieka. Kulminacyjnym punktem w rozwoju człowieka, czyli stanem *akme*, jest osiągnięcie poziomu wyższych wartości duchowych człowieka, które według akmeistów są naczelnym i najważniejszym celem

rozwoju kultury i cywilizacji. Łatwo w tym miejscu odnieść akmeologiczne spojrzenie na sens życia ludzkiego do znanej maksymy Protagorasa: „Człowiek miarą wszechrzeczy”.

Podstawę programową akmeizmu tworzyły następujące zasady:

- ✓ akceptacja świata w całej jego złożoności, rezygnacja z podejścia mistycznego;
- ✓ podkreślenie znaczenia prawdziwych przeżyć człowieka w przeciwieństwie do symbolicznych obrazów;
- ✓ tęsknota za kulturą światową łączącą, a nie dzielącą ludzi!

Ostatnia zasada akmeistów nabiera szczególnego znaczenia w obecnych czasach, kiedy mimo procesów globalizacyjnych potęgują się konflikty międzynarodowe, dzielące świat na „lepszych” i „gorszych” pod względem kultury, religii, światopoglądu itp. Punkt kulminacyjny *akme* można traktować jako najwyższe osiągnięcie kultury i cywilizacji, a wspieranie człowieka na drodze do *akme* jest równoznaczne ze wspieraniem kultury, która niesie w sobie naczelną wartość człowieka. Warto tu przytoczyć cytaty Freuda z jego słynnej pracy „Dlaczego wojna?”, która pierwotnie była listem uczonego do innej wielkiej postaci w nauce światowej, Alberta Einsteina: „*Jak długo mamy czekać na to, aż inni też staną się pacyfistami? Niepodobna tego stwierdzić, być może jednak nie jest utopią nadzieja, że wpływ obu tych czynników – postawy kulturalnej i usprawiedliwionego lęku przez skutkami przyszłej wojny – w przewidywalnym czasie położy kres wojnom. Nie możemy przewidzieć, po jakich drogach – prostych czy okrężnych – potoczy się ten proces. Tymczasem możemy powiedzieć: wszystko, co sprzyja rozwojowi kultury, pracuje też przeciwko wojnie*” (Freud, 1998, s. 240).

Odwoływanie się do *akme* jako wyrazu punktu kulminacyjnego w realizacji twórczego potencjału człowieka występowało na wszystkich etapach rozwoju cywilizacji. Do najbardziej jaskrawych przykładów osiągnięcia pełni rozwoju sił duchowych i twórczych człowieka można odnieść wielkie postaci epoki renesansu: Leonardo da Vinci, Michała Anioła. W twórczości tych dwóch gigantów człowiek był rozpatrywany jako miara wszystkich rzeczy, a jego sylwetka była przedstawiona jako kwintesencja przyrody i ładu społecznego.

Podejście akmeologiczne wymaga uwzględnienia wiedzy z różnych obszarów naukowych, gdyż tylko w ten sposób można zrozumieć całościowy charakter człowieka włączonego w wielorakie relacje ze światem zewnętrznym. W wyniku myślenia holistycznego pojęcie *akme* zostało przyjęte i rozwinięte w rosyjskiej Sankt-Petersburskiej szkole psychologicznej, którą cechuje podejście systemowe do analizy rozwoju człowieka. Począwszy od prac Władimira M. Biechtieriewa (1857-1927), założyciela Instytutu Psychoneurologicznego w Sankt-Petersburgu (obecnie Sankt-Petersburski Naukowo-badawczy Instytut Psychoneurologiczny im. Biechtieriewa) w badaniach nad rozwojem zaw sze dominowało podejście kompleksowe, którego znaczenie podkreślał Biechtieriew – psychiatra, lekarz, neurolog, psycholog, fizjolog, uczony o uniwersalnym sposobie myślenia. Głoszona przez niego teza o tym, że człowieka trzeba rozumieć jako fenomen całościowy, we wszystkich jego relacjach ze światem zewnętrznym, została dalej rozwinięta w pracach

jednego z prekursorów psychologii rosyjskiej – Siergieja L. Rubinsztejna, który podkreślał, że człowiek powinien być rozpatrywany w konstelacji i całokształcie wewnętrznych cech warunkujących zewnętrzną aktywność podmiotu w mnogości relacji ze światem obiektywnym.

W połowie 20 stulecia termin „akmeologia” nabrał szczególnego znaczenia teoretycznego i metodologicznego w badaniach twórcy Sankt-Petersburskiej szkoły psychologicznej, Borysa G. Ananiewa. W kluczowym dziele „Człowiek jako przedmiot poznania” (1968) uczony analizuje miejsce psychologii w systemie nauk o człowieku i odwołuje się przy tym do problematyki akmeologicznej. Stan pełnej dojrzałości człowieka dorosłego, wyrażony w pojęciu „*akme*”, jest wynikiem wzajemnego oddziaływania różnorodnych właściwości jednostki, które odzwierciedlają jego indywidualne osiągnięcia, świadcząc o tym, na ile człowiek zrealizował siebie jako czynny podmiot działania, poznania oraz relacji interpersonalnych. Stan *akme* nie jest rozumiany jako sztywny i zastygły, lecz wykazujący dalszą mniejszą lub większą zdolność do rozwoju, w zależności od konkretnej jednostki oraz kontekstu sytuacyjnego.

Systemowe podejście do rozwoju człowieka cechuje myślenie Ananiewa. Uczony posługuje się pojęciami: jednostka, subiekt działania, osobowość, indywidualność. Przy tym ostatnie – indywidualność – autor widzi jako pochodną cech jednostki biologicznej, subiektu działania i osobowości w procesie dążenia do wyższych poziomów rozwoju, które badacz wyraża w kategorii *akme*. Zwolennicy szkoły Ananiewa stosują podejście akmeologiczne, mocno zbliżone do systemowego w badaniach nad rozwojem, którego cel obejmuje cały zakres aktywności człowieka w różnych obszarach życiowych (Abulchanowa-Sławskaia 1991; Derkacz, Kuzmina 1993; Bodalew 1993; Klimow 1993; Łomow 1996; Zazykin 1993 i wielu innych).

Posługując się kategorią *akme* każdy badacz przyjmuje zasadę humanizmu, podkreślając możliwość osiągnięcia indywidualnej i неповtarzalnej kulminacji w rozwoju człowieka. W tym miejscu podejście akmeologiczne mocno koresponduje z postulatami psychologii humanistycznej, gdzie wyższym celem rozwoju jest proces samorealizacji, który odzwierciedla dążenia jednostki do dojrzałości. Wtenczas praktycznym celem psychologa staje się tworzenie warunków wspierających owe dążenie, wychodząc z założenia, że każdy jest w stanie osiągnąć ten poziom. Podobne tezy występują we współczesnej psychologii pozytywnej. Apelując do osób zainteresowanych badaniem pozytywnych stron człowieka Martin Seligman podaje przykładowy zbiór ludzkich cech warunkujących osiągnięcia poziomu dojrzałości i samorealizacji. Do nich autor zalicza: optymizm, nadzieję, odwagę, umiejętność współżycia z ludźmi, zyczliwość i czułość, etykę pracy, odpowiedzialność, wiarę, nastawienie na przyszłość, uczciwość i wytrwałość (Seligman, 2000; cyt. za: Czapiński, 2004, s. 31). Patrząc na ten zestaw cech można zauważyć, że każda z nich opisuje osiągnięcie dojrzałości w poszczególnych aspektach życia. Tak, odpowiedzialność

i uczciwość w połączeniu z etyką pracy można odnieść do osiągnięcia stanu *akme* w aktywności zawodowej i rozwoju kompetencji profesjonalnych. Natomiast umiejętność współzycia z ludźmi, życzliwość i czułość wyrażają dojrzałość społeczną w relacjach z innymi osobami w różnych kontekstach życiowych człowieka.

Podejście akmeologiczne jest punktem wyjścia w badaniach kompleksowych, kiedy cechy człowieka jako podmiotu działania, poznania, przeżywania i komunikowania się rozpatrywane są w relacjach systemowych, we współdziałaniu, którego celem jest osiągnięcie wyższych poziomów rozwojowych. W tym znaczeniu pojęcie *akme* odchodzi od ograniczeń i deficytów rozwojowych, podkreślając siłę i moc człowieka zdolnego do spełniania siebie. Dążność do *akme* wiąże się z poszukiwaniem sensu swego istnienia w różnych płaszczyznach życiowych. Ważne miejsce w obszarze *akme* zajmuje rozwój profesjonalny, rozumiany szerzej niż proste poszukiwanie dobrej pracy. *Akme* profesjonalne wyraża wynik wartościowania siebie jako specjalistę, fachowca w konkretnej dziedzinie, bowiem każdy człowiek ma w sobie ukryty skarb, którego zadatki i zdolności wrodzone realizują się w konkretnej profesji. Zdaniem Ericha Fromma „*Głównym zadaniem człowieka jest stawianie się tym, czym on potencjalnie jest. Największym efektem jego wysiłku jest jego własna osobowość*” (Fromm, 1994, s. 43). Abraham Maslow w drogach życiowych ludzi dążących do samorealizacji widział tendencję do osiągnięcia tego, co jest właściwe dla nich: „*Muzycy muszą się zajmować muzyką, malarze muszą malować, poeci muszą pisać, jeśli ostatecznie mają być ze sobą w zgodzie. Ludzi muszą być tym, kim mogą być*” (Maslow, s. 71, 2009).

Droga do *akme* jest wyznaczona poszukiwaniem sensu swego istnienia, gdyż osiągnięcie punktu kulminacyjnego można przedstawić jako pełny rozkwit wszelkich potencjalnych możliwości człowieka, szczyt piramidy akmeologicznej. W kategoriach Maslowa jest to realizacja siebie samego, w teorii *akme* – osiągnięcia wyższego sensu życia. Albert Einstein nie raz podkreślał, że w intencji poszukiwania sensu życia zawarte jest zainteresowanie sobą nieustające w czasie funkcjonowania człowieka. Viktor Frankl zaznaczał, że sens życia nie może być nadany z góry, człowiek sam musi go znaleźć. Proces realizacji siebie według Frankla jest równoznaczny z odnalezieniem sensu własnego życia.

Wprowadzenie pojęcia *akme* precyzuje kierunek poszukiwania sensu życia, rozpatrując ten proces jako drogę do osiągnięcia najwyższego punktu rozkwitu osobowości – stanu *akme*. W pracach przedstawicieli podejścia akmeologicznego wyraźnie się podkreśla, iż jest to proces nieustający i ciągły, ponieważ napędza go wrodzony potencjał rozwojowy człowieka, nawet wbrew oddziaływaniom zewnętrznym, utrudniającym ruch akmeologiczny. Osiągnięcia poziomu *akme* jest możliwe dla każdego, niezależnie od pochodzenia i warunków zewnętrznych. Poziom *akme* jest również traktowany jako miara **pożądaney** przez człowieka dojrzałości (Bodalew, 1995; Derkach, 2013), w której jest wyrażona jego ocena siebie jako fachowca, obywatela, uczestnika licznych kontaktów społecznych. Określenie „pożądany” wskazuje na czynny udział człowieka w procesie dążenia do *akme*, czyni rozwój tematem otwartym, bez

jednoznacznej i twardej determinacji poszczególnych czynników zewnętrznych, z uwzględnieniem dynamicznej konstelacji oddzielnych struktur psychicznych. W tym aspekcie teoria akmeologiczna koresponduje z klasycznym wyobrażeniem o dojrzałej osobowości Gordona W. Allporta, który podkreślał znaczenie holistycznego podejścia do osobowości definiując ją jako „dynamiczną organizację cech, służącą celu adaptacji jednostki do warunków otoczenia” (Allport, 1937).

„Dążenie do *akme* nie jest prostym ruchem od przeszłości do przyszłości, jest to proces złożony, którego celem jest nie tylko osiągnięcie wyższych poziomów, lecz minimalizacja strat psychicznych, osobistych lub profesjonalnych” (Abulchanowa-Sławska, 1991, s. 286). W przeciwieństwie do stadialnego charakteru zaspakajania potrzeb w koncepcji Masłowa podejście akmeologiczne przyjmuje tylko dwa punkty odniesienia – wejściowy i wyjściowy, relacja między którymi nie jest prostoliniowa, lecz progresywna, rosnąca, z elementami antycypacji, prognozowania rezultatów własnego życia i rozwoju. „Tradycyjny rozwój idzie w kierunku od przeszłości do przyszłości. Akmeologia rozpatruje go jako dwa skierowane wzajemnie do siebie ruchy: terażniejszości i przyszłości” (Derkacz, 2013).

Analizując dążenie do punktu kulminacyjnego warto się odwołać do koncepcji równoważenia struktur poznawczych Piaget’a, który podkreślał, że dynamizm struktury poznawczej jednostki, ciągłość zmian i nieustanne dążenie do co raz wyższego poziomu równowagi z otoczeniem jest główną cechą umysłu człowieka, zdolnego do ciągłego rozwoju (Piaget, 1981). Koncepcja Piaget’a daje możliwość spojrzenia na istotę *akme* z punktu widzenia wrodzonej tendencji człowieka do odkrywania siebie, swojej unikalnej osobowości i miejsca w otoczeniu społecznym, bez narzuconych ograniczeń konformistycznych. Proces dążenia do stanu *akme* posiada dużą ilość stopni swobody, gdyż zmusza do pokonania stereotypów, prostych sądów, sztywnych opinii. Swobodny, kreatywny charakter dążenia do *akme* świadczy o jego ewolucyjnym znaczeniu.

Osiągnięcie stanu *akme* nie można traktować jako proces ciągłych sukcesów. Na tej drodze występują konflikty i kryzysy (por. teorię rozwoju tożsamości Eriksona), stany stagnacji, czasami dezintegracja, która jednak stanowi punkt wyjścia dla dalszego rozwoju w myśl koncepcji Kazimierza Dąbrowskiego. W dążeniu do poziomu *akme* ujawnia się twórcza moc człowieka jako immanentna cecha podmiotu własnej aktywności, nadając procesom rozwojowym dynamiczny charakter. Według Dąbrowskiego „...nie może być rozwoju... bez przeżyć, wstrząsów, konfliktów wewnętrznych i zewnętrznych, bez stanów nierównowagi psychicznej...dążności do przewyciężenia siebie, do przekroczenia własnego typu psychologicznego...” (Dąbrowski, 1989, s. 12). Porównując opis stanu *akme* z myśleniem Dąbrowskiego można uchwycić podobieństwa w rozumowaniu celów rozwoju twórczego – osiągnięcie punktu kulminacyjnego w teorii *akme* oraz przekroczenie własnego typu psychologicznego, wyjścia poza granicy schematów w koncepcji dezyntegracji pozytywnej Dąbrowskiego.

Dążność do wyższych poziomów rozwojowych w koncepcji akmeologicznej nie oznacza, że osiągnięty stan *akme* ma charakter zastygły, wręcz przeciwnie – należy upatrywać w tym dążeniu wrodzony instynkt eksploracji świata, ciekawości, odkrywania nowych aspektów rzeczywistości i wewnętrznej struktury Ja. Innymi słowy wprowadzenie pojęcia *akme* wskazuje na istnienie potencjału twórczego człowieka, zdolnego do przezwyciężenia stagnacji, wygodnego konformizmu. Stany ciągłego niepokoju są dobrze opisane w biografjach twórczych osobowości, bowiem nikt z nich nie charakteryzował się „grzecznym”, konformistycznym i prospołecznym zachowaniem, dopasowanym do ogólnie przyjętych norm zewnętrznych. Zdaniem Dąbrowskiego „*srowadzenie procesów przystosowawczych jedynie do oscylovania pomiędzy sądami innych ludzi w celu osiągnięcia wygodnego kompromisu konformistycznego pozbawia adaptację znaczenia twórczego, sprawia, iż ztraca ona elastyczność, oryginalność i kreatywność*” (Dąbrowski, tamże). We wstępie do pierwszego polskiego wydania monografii Dąbrowskiego „W poszukiwaniu zdrowia psychicznego” filozof Bogdan Suchodolski pisał o tym, że stanowisko Kazimierza Dąbrowskiego „...nie przynosi nam łatwego pocieszenia, ani nie sankcjonuje wygodnego korzystania z okoliczności. Nie obiecuje też zdrowia psychicznego, które byłoby osiągnięte dzięki konsumpcyjnemu stosunkowi do życia. Wręcz przeciwnie, uczy szukać zdrowia psychicznego w dramatyzmie rozwoju, w trudzie przezwyciężeń niższych szczebli życia” (Dąbrowski, 1989, s. 9).

W rosyjskich badaniach akmeologicznych ważne miejsce zajmuje aspekt profesjonalny. Kompleksowe i całościowe podejście Ananiejewa do rozwoju człowieka pozwala rozpatrywać *akme* profesjonalne nie tylko jako osiągnięcie wyższych poziomów zdolności i umiejętności specjalnych „dopasowanych” do konkretnej pracy, lecz jako wynik świadomej interioryzacji wartości humanistycznych będących wyznacznikami własnych dążeń (Bodalev, 1998). Wtenczas *akme* przestaje być prowadzonym do wąskiego zakresu konkretnej profesji lub sfery działania człowieka, staje się miarą jego wartości w szerokim znaczeniu humanistycznym. Każdy wybór, każdy akt planowania i prognozowania można analizować z punktu widzenia nieustannego dążenia do zbliżenia się jednostki do punktu *akme*, bowiem w tym się wyraża determinacja i wewnętrzny zamiar, chęć poznawania i odkrywania siebie, zdolność do antycypacji świata, a sam człowiek staje się w tym procesie centralnym punktem, kreatorem własnego rozwoju.

Twórcy teorii *akme* podkreślają, że stan ten nie występuje automatycznie we wszystkich płaszczyznach życiowych człowieka (Bodalev, Derkach, Abulchanowa-Sławska). Osiągnięcie *akme* profesjonalnego nie zawsze zbiega się z punktem kulminacyjnym w rozwoju społecznym lub emocjonalnym. Jednocześnie historia rozwoju kultury daje przykłady jednostek, którzy osiągnęli wyższy stopień rozwoju w różnych jej sferach. Niewątpliwie jednym z nich jest Leonardo da Vinci, którego uniwersalny umysł może stanowić przykład maksymalnego *akme* nie tylko w dziedzinie sztuk plastycznych, ale w technice, biologii, architekturze, poezji, literaturze i innych dziedzinach cywilizacji ludzkiej. Ananjew wielokrotnie wska-

zywał na to, że dążność do *akme* ma charakter wielopłaszczyznowy, nie wyrasta ona z zajęć w jednej dziedzinie. Głównym czynnikiem i warunkiem wysokiego profesjonalizmu jest świadome przyjęcie przez człowieka najważniejszych wartości ogólnokulturowych. Rozwój profesjonalny jest rozumiany w kategoriach *akme* jako kwintesencja rozwoju zawodowego i osobistego. W związku z głównymi postulatami teorii akmeologicznej zadania akmeologów-praktyków polegają na tworzeniu programów wsparcia w procesie organizacji i projektowania własnego rozwoju jednostki, w tym w dużej mierze rozwoju zawodowego.

Współczesne badania akmeologiczne realizowane przez psychologów i pedagogów rosyjskich koncentrują się wokół głównych problemów, do których można odnieść: „profesjonalizm i jego podstawowe charakterystyki”, „profesjonalizm i zdrowie człowieka”, „czynniki i warunki osiągnięcia wysokiego poziomu kompetencji zawodowych”, „sposoby zapobiegania deformacji zawodowej”, „realizacja akmeologicznego wsparcia drogi życiowej i zawodowej człowieka”.

Reasumując teoria akmeologiczna rozszerza zakres badań nad rozwojem człowieka w procesie realizacji siebie w różnych płaszczyznach życiowych, posługując się przy tym podejściem systemowym. Tak pojmowany „monitoring” akmeologiczny może pozwolić na odkrywanie nowych zasobów indywidualnych, stymulując proces doskonalenia profesjonalnego.

Bibliografia

- Abulchanowa-Slawskaja K.A., (1991), Strategia zhyznii, Moskwa.
- Allport, G. W. (1937), Personality: a psychological interpretation. Oxford, England: Holt.
- Ananiew B.G. (1968), Chelovek kak predmet poznania, Leningrad.
- Ananiew B.G. (2001), O problemakh sovremennogo chelovekoznanii, Sankt-Peterburg.
- Bekhterew W.M. (1905), Lichnost i uslowia ee razvitiia, Sankt-Peterburg.
- Bekhterew W.M. (1924), Izbrannyye proizvedeniia, Moskwa.
- Bodalew A.A. (1993), Akmeologia kak uchebnaia i nauchnaia disciplina, Moskwa.
- Bodalew A.A. (1995), O fenomene akme i nekotorykh zakonornostiakh ego formirovaniia razvitiia, Mir Psikhologii, Moskwa, N3.
- Bodalew A.A. (1998), Wershina w razvitiie wzroslogo cheloveka: kharakteristiki i uslowia dostizhenia, Moskwa.
- Derkach A.A., Kuzmina N.W. (1993), Akmeologia: puti dostizhenia wershin profesionalizma, Moskwa.
- Derkach A.A. (Pod red.) (1995), Osnovy obshchei i prikladnoi akmeologii.
- Derkach A.A. (2013), W pomoshch issledovateliiu-akmeologu: o logike akmeologicheskogo issledovaniia, Akmeologia, 4 (48).
- Dąbrowski K. (1989), W poszukiwaniu zdrowia psychicznego, Warszawa.
- Freud S. (1998), Dlaczego wojna? (w:) Freud S., Pisma społeczne, Warszawa, Wyd. KR.
- Fromm E. (1994), Niech się stanie człowiek. Z psychologii etyki, Warszawa, PWN.
- Klimow E.A. (1993), Razwivaiushchiisia chelovek w mire profesii, Obninsk.
- Lomow B.F. (1996), Sistemnost w psikhologii, Moskwa.
- Maslow, A. H. (2009), Motywacja i osobowość, Warszawa, PWN.
- Piaget J. (1981), Równoważenie struktur poznawczych, Warszawa.
- Rubinshtein S.L. (1989), Osnovy obshchei psikhologii, Moskwa.

- Seligman M. E.P. (2000), Psychologia pozytywna, (w:) Czapiński J. (red.), Psychologia pozytywna. Nauka o szczęściu, zdrowiu, sile i cnotach człowieka, Warszawa, PWN. 2004.
- Zazykin W.G., Chernyszew A.P. (1993), Akmeologicheskie problemy profesionalizma, Moskwa.